

[Обратно към статията](#)

Невъзможните фондове на ЕС

Предизвестеното административно благополучие

От Николай Янев

6 март 2012

Николай Янев (1976) е магистър по европейска интеграция (Нов Български университет - 2004 г.) Завършва класическа филология в Софийски университет "Св. Климент Охридски" (2001 г.)

Работи в дирекция "Политика във висшето образование" в Министерство на образованието и науката (2002-2006 г.) и в Междинното звено по приоритетни оси 3 и 4 на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси 2007-2013" (2006-2010).

Европейският съюз е богато и подредено място. Дори прекалено. Наскоро прочетох, че добрите майки имали лепкави подове, мръсни фурни и щастливи деца. Въпреки седемте милиарда евро, четири години след като бе осиновена в солидарното европейско семейство, България изглежда така, сякаш се е подхлъзнала върху излъскания паркет. Парите трябваше да развиват транспорта и регионите, да направят предприятията конкурентни, да осигурят заетост, социални услуги и качествено образование. Днес всяка от тези сфери е под постоянната заплаха от катастрофа.

В навечерието на присъединяването (2006 г.) българската публика и дори политиците, управляващи европейски средства, можеха да стимулират оптимизма си с две лекарства. Страната е достатъчно бедна (с БВП на глава от населението под 75% от средния за ЕС) и попада в обсега на най-щедрите помощи - на непонятния бюрократичен език нейните райони са конвергентни. Една външна сила, Европейската комисия, начерта начините тези средства да достигнат хората. Маркира ги изключително подробно и наложи условия, еднакви за всички. Контролът за правилното движение също бе външен. Вече не се страхувахме от хроничните болести на българската администрация.

Следващите години отслабиха дозите на оптимизма. Чиновниците, които административат европейски средства, първи усетиха страничните ефекти на гарантираното благополучие. Идеята за изчерпателни правила, универсални във всяка ситуация, звучи утопично, но бюрократичната машина положи сизифовски усилия да сведе многообразието на противоречивата среда под знаменателя на общи процедури. Наръчниците за работа на договарящите органи натрупаха смъртоносно наднормено тегло, като се опитват да погълнат в своите параграфи непокорната българска действителност. Задължиха служителите, натоварени с това непосилно бреме, да инсталират в главите си стотици алгоритми за действие, одитни пътеки и типови

образци. Накараха ги да се подпишат, че са го сторили изцяло – в поредните декларации, разбира се.

Експериментът даде фантастични резултати. Комисии избират комисии, които след проверка на трети комисии най-после ще избират проекти. Колко ли време отнема това? Понякога – цяла година между публикуването на поканата и сключването на договорите. Училища, решили наивно да занимават децата с рисуване след часовете, са принудени да описват съответствието на идеята си с национални и европейски стратегически документи, да доказват финансов капацитет чрез отчети и баланси за изминалите три години, да разсъждават над "мултиплициращия ефект" и "добавената стойност". Учители, скочили в трудните води на етническата интеграция, бяха повлечени към дъното от програми с невъзможни имена като "Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание". Изпълнението на договорите предизвика агония. В света на правото обвиняемият може да бъде невинен до доказване на противното. А светът на структурните фондове вкара бенефициентите в режим на постоянни оправдания. Беглите хумористични щрихи (но тук няма нищо измислено!) се превръщат в гротеска през индивидуалните истории – всеки опитал има какво да разкаже. Стана ли системата по-ефективна, открита и справедлива? Единствено на хартия.

"Хотели как лучше, а получилось как всегда"*. Милиардите на солидарността трябваше да скъсат дистанцията между силните и изоставащите, но поставиха ново разделение. Многобройни, противоречиви и често ненужни ограничения откъснаха хората и малките участници на проектния пазар от достъпа до финансиране. Ентусиастите на първите покани днес са изчезнал вид. "Най-социалната" оперативна програма - "Развитие на човешките ресурси", вече предпочита да харчи парите си за мащабни проекти, предоставени директно на административни структури, без конкуренция. После - по утъпканите пътеки на обществените поръчки.

Но амбицията на подобни големи начинания е илюзорна. Официалните отчети (на eufunds.bg) показват смайващи цифри на договорени суми срещу нищожни извършени плащания. Връзката между реалност и мечти е скъсана. Правилата, създадени, за да доведат процесите до съвършенство, блокират движението. Не обвиняваната за всичко корупция, но сложната регулация стана главна причина за препъването. Станислав Лем описва състоянието на фаталната принуда (Ананке**), където педантичен администратор е довел програмата на бордовия компютър до истерично състояние, превръщайки катастрофата в неизбежно решение. Обществените драми на нашето ежедневие, наситено с кризи, показват, че блокираните инструменти за социална навигация водят в същата посока.

Когато мислим за възможностите пред страната през следващото десетилетие, си струва да включим в сметките уроците от провала на едно прекалено контролирано благополучие. Скоро започва планирането на поредния бюджетен цикъл на Европа (2014 - 2020). Работата върху новите оперативни програми на България не може да пропусне погледа към рисковете, които крие тежестта на собствената им конструкция.

* - "Искахме го по-добре, а се получи както винаги" - руският премиер

Виктор Черномирдин по повод паричната реформа през 1993 г.

**** - гръцка богиня на принудата и съдбоносната предопределеност**

© 2001 – 2012 Икономедиа АД съгласно Общи условия за ползване. Уеб разработка на Икономедиа. Някои снимки © 2012 Associated Press и Reuters. Всички права запазени.